

Nedan följer Vallentuna församlings kommentarer av såväl helhet som specifika delar av HBF16 (Handboksförslaget -16).

Till att börja med kan vi konstatera att det har varit gott och lärorikt att vara med i arbetet kring gudstjänstens gestaltning. Goda samtal har förts, både bland anställda och förtroendevalda, och i resten av församlingen. Processen har varit spännande och nyttig, inte minst då den aktualiserat de olika moment som en gudstjänst består av, och gett utrymme för reflektion kring teologisk innebörd och tillgänglighet. En viss spretighet i åsikter har funnits - ofta ett uttryck för att HBF16 rymmer somliga fromhetstraditioner bättre än andra.

Med det inspirerande remissarbete som legat till grund för detta svar, vill vi börja med att kommentera remissvarets utformning:

Det är vår mening att den angivna formen, med 71 frågor med femgradig svars-skala, och några få frågor med annan utformning, på ett negativt sätt begränsar exaktheten och relevansen i svaret. Som ett av många exempel kan fråga 2 ges: "Ger kyrkohandboksförslaget utrymme för att Inledningsordet kan utformas som ni skulle vilja fira gudstjänst?" I förslaget anges att föreslagna ord *eller andra* kan användas. Det står därmed varje församling fritt att göra precis vad man vill som inledningsord. Naturligtvis "ryms" den form som vi skulle föredra - allt "ryms" ju! Problemet är att de texter som faktiskt står i handboken med tiden kommer att fungera allt mer normerande. Nya generationer präster och församlingar kommer att växa in i den teologi och de texter som finns föreslagna. Det kan alltså mycket väl vara så att församlingens önskade utformande ryms, trots att alla föreslagna texter bedöms undermåliga. Svar på den typen av frågor riskerar därför att inte ge utrymme för hur en handbok faktiskt används. Denna brist i remissvarets föreslagna form är dessvärre på olika sätt återkommande, och riskerar att ge en betydligt mindre precis och rättvisande bild av upplevelsen av förslaget i församlingen.

Det är också vår förhoppning att man tar till sig av den hjälp som getts av bl.a. Svenska Akademien och Kungliga Vitterhetsakademien genom deras remissvar.

Med detta konstaterat vill vi först lyfta fram de saker som vi framför allt sett som styrkor i förslaget:

- Det är uppenbart att goda intentioner styrkt arbetet - tillgänglighet, normkritisk medvetenhet och problematisering av nedärvda manliga pronomen för Gud är saker som kan hjälpa evangelium att bäras fram rent och klart, så att sådant inte står i vägen för det centrala i kyrkans budskap. (Samtidigt får sådana hänsyn inte bli egenändamål, så att de i sin tur hamnar i vägen för evangeliet eller gott språkbruk. Mer om detta senare.)
- Nya formuleringar har ibland aktualiserat innebörden i moment.
- Det är bra att den äldre versionen av Fader vår fortsätter finnas med som alternativ där så är pastoralt lämpligt.
- Bitvis ger handboksförslaget ett mer direkt tilltal till församlingen. Detta är bra för alla åldersgrupper.
- Vigselordningen är i sin helhet bättre än den som finns i HB86.

- Både i dopordningen och vigselordningen ges många förslag på bra bibelord. Det är ett gott urval som gjorts.
- De förändringar som gjorts sedan HBF12 är genomgående goda – det är rätt spår som är hittat, och vi hoppas att man vågar följa det ännu längre.
- Som helhet upplevde stora delar av församlingen att förslaget rymde vårt gudstjänstliv - vi kunde fira gudstjänst ungefär så som vi vill utan att bryta mot förslagets ordning.

Det är dock vår åsikt att det finns allvarliga brister i förslaget, brister som måste rättas till innan handboken tas i bruk:

- Det saknas en huvudlinje – allt är alternativ och undantag. Vi skulle önska en större tydlighet i vad som är en "standard-högmässa" i Svenska kyrkan, så att igenkänning vid firande på annan ort eller i annan församling finns. Risken är stor att handboken som "plocklåda" kommer att bidra till särtraditioner som inte håller oss samman, utan drar isär, vilket torde vara motsatt handbokens syfte.
- Vi är starkt emot att följande del av konfirमतonsgudstjänsten saknas i handboksförslaget:

"P Detta är den tro som ni är döpta till.
Vill ni med Guds hjälp leva i denna tro och visa den i kärlek till Gud och era medmänniskor?
Konfirmanden svarar: Ja"

 - Detta av två skäl, utifrån både pedagogik, teologi och liturgisk dramaturgi:
 - Helt enkelt ett aktivt JA från konfirmanden. Vad är det som gör att vi som kyrka vill ta bort en viktig bit där vi förmedlar en positiv syn på tro och växt in i andlighet? Konfirmanderna själva uppskattar att få säga JA och ta ansvar för sin tro och fortsatta växt som andliga människor. Detta har varit kyrkans styrka: vi bemyndigar unga människor. Ska vi liksom allt annat i samhället bli slätstruket och intetsägande med en misstro till unga människor förmågor? Låt detta vara kvar i handboken som ett alternativ.
 - Liturgiskt/dramaturgiskt sker en stor förändring i och med förslagets placering och utformning av frågan som fakultativ fortsättning på inledningsorden: frågan upphör vara en naturlig höjdpunkt i gudstjänsten, och blir "bara" en inledning. För tydlighets skull kan det jämföras med vigsel eller dop, där samma förändring skulle ge att vigselparet i gudstjänstens inledning frågas "vill ni gifta er och leva med varandra?" istället för de nuvarande frågorna, eller att dopförälder/-rar inledningsvis frågas "vill ni att ert barn ska döpas?" istället för frågan efter trosbekännelsen. Det alternativ som införts duger helt enkelt inte som substitut för den fakultativa frågan efter trosbekännelsen!
- En genomgående reaktion hos Vallentuna församling på handboksförslaget, både gällande musik och på annat sätt uttryckt teologi (böner, texter, inledningsord etc.) är att

lättillgänglighet tycks ha blivit ett egenändamål, snarare än medel för att frambära en fullödig teologi och liturgi. Teologin och musiken saknar ofta djup och bredd. En av flera allvarliga konsekvenser av detta är att Svenska Kyrkans lära inte framkommer tydligt. Några allvarliga exempel på detta är:

- o Begreppet "brustit/brustenhet" figurerar på minst två ställen (Bön om förlåtelse 4 och det andra alternativet till Befrielsebön i samband med dopet). I det ena fallet, "brustit", tycks det vara "syndat" som ska motsvaras, och i det andra "brustenhet" tycks ordet "ondska" vara motsvarighet. Orden är inte analoga, och bidrar inte till förståeligt tal eller tillgänglig och tydlig teologi. Luddighet är inte svaret på de pedagogiska problemen som termerna "synd" och "ondska" kan medföra. Vårt förslag är att båda bönerna stryks.
- o De musikaliska serierna C-E ger ett ofärdigt intryck. Se kommentar i fråga 27.
- o Det kan, pga. otydlighet, finnas risk för konflikt mellan "popmusik" och "konstmusik" - vilket hantverk ska väljas? Mer genomarbetade spelsatser skulle kunna åtgärda detta.
- o Personliga, bibliska och relationella Gudsbegrepp har fått lämna plats för det avlägsna och allmänna "Gud". Vår Gud är i sig själv relationell - Fader, Son och Ande - och "Jesus är Herre" var kyrkans första beaktelse. Avpersonifieringen leder till avstånd och bristande relevans. "Gubben på molnet" som inte egentligen har med oss människor att göra riskerar att bli den dominerande gudsbilden. Noteras bör att detta är en genomgående upplevelse i församlingen: de inledningsord och de böner som tilltalar "Gud" upplevdes genomgående som mindre relevanta och tillgängliga än de som tilltalar "Jesus Kristus"/"Herre"/"Fader". Om ambitionen är att bredda den traditionellt manliga Gudsbilden, föreslås av oss fler bilder istället för färre. Det upplevda resultatet är motsatt ambitionen. Kanske inledningsorden kunde rymma fler bilder av Gud hämtade från Bibeln?
- o Fler trinitariska Gudsbilder önskas.
- o Språk och teologi tycks ofta utgå från den som är där första gången. Fördjupning, lärjungaskap och växt ges för lite utrymme.
- o Språket bör sträva efter att ge möjlighet för handboken att fungera som brygga mellan gudstjänstfiraren och Bibeln. En genomarbetning med detta för ögonen vore bra.
- o Gudsbilden har på ett allvarligt sätt krympt: kärleken finns kvar (tack för det!) men heligheten saknas. Detta riskerar bl.a. att leda till bristande igenkänning för den gudstjänstfirare som också läser Bibeln, samt till ifrågasättanden av varför syndabekännelse, lovsång, kyrie, etc. egentligen är relevanta. Vördnaden för den Helige saknas.

- Teologisk bredd saknas: ofta blir upplevelsen att man har försökt greppa så brett att man till slut inte säger något. En av vår kyrkas stora rikedomar är de olika fromhetstraditioner som den rymmer. Varje bön och inledningsord kan dock inte rymma alla, bättre är att vara tydlig och ge mycket olika alternativ som motsvarar bredden - det står ju var och en fritt att välja bort de alternativ som inte fungerar i den egna kontexten.
- Slutligen några mer specifika påpekanden:
 - Benämningar som "Kristusrop" bör bytas tillbaka till "Herre, förbarma dig/Kyrie". I en mångkulturell samtid bör vi sträva efter igenkänningsmöjligheter för den som har sin bakgrund i en annan kyrklig tradition.
 - Diakonins plats i liturgin bör stärkas, t.ex. genom att det, där så är lämpligt, "Präst/Diakon/Ledare läser/frambär/ber" eller liknande införs. Detta inte minst då vi önskar stärka gudstjänstens roll som hela församlingens centrum, inklusive diakonins.
 - Ordet "bägare" i instiftelseorden upplevs av många som problematiskt, och "kalk" bör därför finnas kvar som alternativ.
 - De sjungna bönerna i vigsel, dop och begravning upplevs inte nå upp till önskad nivå. Begravningsbörens förändringar är rent dåliga, både gällande notering i melodislinga och ordalydelse. Den gamla är entydigt bättre.
 - I dopordningen uppskattar vi namnfrågans tidigare placering, men anar en märklig övergång från namnfråga till tackbön, om det är förälder som ska be tackbönen. Här skulle en formulering som leder från det ena till det andra kunna platsa i handboken.
 - Formuleringen "Fattas oss" i samband med begravning är vacker, men hör i.o.m. sitt sago-ursprung och sin tveksamma språkliga korrekthet snarare hemma i ett griftetal än i färdigformulerad bön i handboken.
 - Vi menar att det bör finnas en ordning för julnattsmässa. Fler firar den än påsknattsmässan, och traditionen är numera väl så stark som julottan i delar av landet.

Med detta tackar vi för möjligheten att uttrycka oss, och önskar dem som ska bära arbetet vidare Guds rika välsignelse i det viktiga uppdraget.

Vallentuna församling,

Kyrkorådets arbetsgrupp: Karl-Erik Forsgren (Kyrkorådets ordförande), Maj Birgersson (Kyrkorådets vice ordförande), Elisabet Rydström (Ledamot kyrkorådet), Leif Johansson (Organist), Elias Eriksson (Komminister) och Åsa Enerbäck Backlund (Kyrkoherde).